

Estetiskt/filosofiska fakulteten
Lärarytbildningen

Cajsa Arnoldsson

Förståndshandikapp

– levnadsvillkor och undervisning för barn och ungdomar i Sydafrika

Mental Retardation

- Living Conditions and Education for Children and Youth in South Africa

Examensarbete 10 poäng
Lärarytprogrammet

Datum: 06-12-07

Handledare: Sven-Olof Palm

Sammanfattning

Under min studieresa till Sydafrika har jag besökt en svart kåkstad som heter Lingehele. Där har jag undersökt hur livsvillkoren och undervisningen ser ut för förståndshandikappade barn och ungdomar. Jag var intresserad av att veta mer om var vilka förutsättningar de har, hur skolgången ser ut och vilket stöd som ges utanför skolan. De områden jag har behandlat är en skola för alla, stöd för förståndshandikappade och deras familjer, samhällets syn, undervisning och livet efter skolan. Mitt resultat har jag fått genom två intervjuer. Den ena med en rektor på en skola för handikappade barn och den andra med en pedagog som arbetade på skolan. Jag har även gjort ett studiebesök på en skola för handikappade barn i Kapstaden. I Sverige talar vi om en skola för alla, där ska alla elever vara välkomna oavsett handikapp. Vi har lagar som stöder förståndshandikappade och vi har stöd och service att ge. Med denna rapport vill jag belysa hur situationen ser ut i ett annat land, i detta fall Sydafrika. Min undersökning visade att de strävar mot ett bättre samhälle för förståndshandikappade men att de inte nått lika långt som Sverige. Detta på grund av dålig ekonomi och regeringsbeslut. Jag träffade flera människor under resans gång som kämpade för förbättrade villkor och en uppgång är sakta men säkert på framfart.

Nyckelord

Sydafrika, Förståndshandikapp, levnadsvillkor och undersökning

Abstract

During my university trip to South Africa I visit a black township called Lingshile. There I examined the life situation and education for children and youth with mentally disabilities. I was interested in knowing more about what basic condition they have, period of school and what kind of support they get outside the school. The subjects that I have handled are a school for all, support for the person with mentally disabilities and their family, the opinion of the society, education and life after school. I got my result by two interviews. One was with the principal of a school for handicapped children and the other one was with a teacher at that school. Also I have visit a school for handicapped in Cape Town. In Sweden we are talking about a school for all were everybody are welcomed irrespective of handicap. We have laws that stand behind people with mentally disabilities and they can get support and service. With this report I would like to throw light on the situation in another country, in this case South Africa. My investigation showed that they are struggling for a better society for the people with mentally disabilities but they have not come as far as Sweden. This is because of the bad economy and the government. During the trip I met a lot of people that are fighting for better conditions and a rise are slowly but sure on its way.

Keywords

South Africa, mentally disabilities, living conditions and examine

Innehållsförteckning

1 INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND	1
1.2 SYFTE.....	1
1.3 FRÅGESTÄLLNING	2
1.4 UTVECKLINGEN FÖR FÖRSTÅNDSHANDIKAPPADE I SVERIGE	2
1.5 DEFINITIONER	5
2 LITTERATURGENOMGÅNG.....	6
2.1 EN SKOLA FÖR ALLA.....	6
2.2 STÖD FÖR FÖRSTÅNDSHANDIKAPPADE OCH FAMILJEN	8
2.3 SAMHÄLLETS SYN	11
2.4 UNDERVISNING	12
2.5 LIVET EFTER SKOLAN	13
3 METOD	15
3.1 VAR GENOMFÖRDES STUDIEN.....	15
3.2 URVAL	15
3.3 DATAINSAMLINGSMETODER.....	15
3.4 PROCEDUR.....	16
3.5 DATABEARBETNING	16
4 RESULTAT	17
4.1 EN SKOLA FÖR ALLA.....	17
4.2 STÖD FÖR HANDIKAPPADE OCH FAMILJEN	18
4.3 SAMHÄLLETS SYN	19
4.4 UNDERVISNING	19
4.5 LIVET EFTER SKOLAN	21
5 ANALYS OCH DISKUSSION.....	22
5.1 EN SKOLA FÖR ALLA.....	22
5.2 STÖD FÖR HANDIKAPPADE OCH FAMILJEN	23
5.3 SAMHÄLLETS SYN	24
5.4 UNDERVISNING	25
5.5 LIVET EFTER SKOLAN	25
5.6 KRITISK GRANSKNING AV MIN STUDIE.....	26

Litteraturförteckning

Bilagor

1 INLEDNING

Jag har länge önskat att få följa med Karlstad universitet till Sydafrika. Glädjen var stor när jag insåg att det skulle bli verklighet. Genom ett twinningprojekt som universitetet driver med skolor i Värmland och Sydafrika kunde jag åka på studieresa dit i tre veckor. Innan resan hade jag en vfu-period på en skola i Karlstad som har en systemskola i Lingelihle i Östra kapprovinsen.

När vi under resan var i Lingelihle var jag tillsammans med ännu en lärarstuderande på vår systemskola. Vi blev många erfarenheter rikare och det kändes mycket nyttigt att få distans till det vanliga tankesättet jag har hemma i Sverige. Kontrasterna till det jag är van vid var stora. Jag fick omvärdera mycket i mitt liv hemma, enbart till det positiva.

1.1 Bakgrund

Jag har alltid haft ett stort intresse för förståndshandikappades livsvillkor. Detta eftersom jag har en morbror som är förståndshandikappad. Jag är också uppväxt med föräldrar som arbetat inom denna sektor. Det har med andra ord alltid varit en mycket närvarande del i min vardag. När jag påbörjade min utbildning till lärare vid Karlstads universitet hade jag förväntningar om att på min vfu få ta del av arbetet som bedrivs på olika skolor. Det har varit väldigt intressant att höra de tankar och idéer pedagoger har om en skola för alla. För mig är en skola för alla en skola som är öppen för alla, oavsett handikapp. Jag kan själv se att det ser bra ut i de skrivna dokumenten (skollag, läroplaner) men vi har en bit till. Tankar och åsikter måste på många håll ändras då de i vissa fall är motsträvande. Detta väckte tidigt mina tankar om att få fördjupa mig mer i detta ämne. När jag fick erbjudan om att följa med till Sydafrika och där göra min undersökning till examensarbetet tackade jag genast ja. Min tanke var att där få tillfälle att möta pedagoger som arbetade med förståndshandikappade och ta del av deras tankar och idéer.

1.2 Syfte

Syftet med min studie är att ta reda på hur situationen är bland svarta barn och ungdomar som är förståndshandikappade i Sydafrika. Jag är själv intresserad av den utveckling som på denna front skett i Sverige och vill veta vart Sydafrika är på väg i denna sak. Jag tycker att det är av

vikt att ha kunskap och insikter om hur andra länder arbetar med förståndshandikapp eftersom vi i Sverige talar om en skola för alla.

1.3 Frågeställning

Jag vill med detta arbete undersöka hur situationen ser ut för barn och ungdomar med förståndshandikapp i Sydafrika. Vilka förutsättningar finns? Hur ser skolgången ut för dessa elever? Vilket stöd ges till både barn och deras familjer utanför skolan?

1.4 Utvecklingen för förståndshandikappade i Sverige

I Sverige har det hänt mycket för de förståndshandikappade på kort tid och det i positiv bemärkelse. I följande stycke vill jag ge en bakgrundsbild till hur den svenska utvecklingen sett ut.

Anstaltsperioden 1900-1920

Innan år 1900 ansåg socialstyrelsen att anstalter endast krävdes under barnets uppväxt. Efter detta släpptes de ut i samhället för att klara sig på egen hand. Det visade sig här att de förståndshandikappade som hela sin uppväxttid levt på en anstalt inte klarade av ett liv utanför. De blev "hopplösa fall" och måste tas in på anstalt för resten av sitt liv. Problem för hur detta skulle finansieras växte fram. Den nya tanken till anstalterna blev att istället för att föra undervisningen som i den vanliga folkskolan (teoretisk), betona den praktiska utbildningen. Det inrättades s.k. arbetshem för de elever som var tvungna att stanna kvar på anstalten. Från att i början ha skyddat de "sinnesslöa" från ett "oförstående samhälle" gled anstalterna över till en ny uppgift att skydda samhället från de "moralsikt förfallna och opålitliga" sinnesslöa människorna. Mellan 1900-1930 började man en slags sortering av sinnesslöa. Detta gjordes ur pedagogisk synvinkel. Det inrättades vårdinrättningar för de olika kategorierna av de sinnesslöa t.ex. särskilda anstalter för döva, blinda, epileptiska, fysiskt flerhandikappade och socialt imbecilla (Hasselqvist, Larsson 1995:42-43). Under denna period kopplade man även samman problem som kriminalitet, prostitution osv. med utvecklingsstörda. Dessutom ansåg man att de utvecklingsstörda utgjorde en arvshygienisk fara. Detta gjorde att det var mycket svårt för en familj att behålla sitt utvecklingsstörda barn i hemmet och barnen lämnades i samhällets vård mycket tidigt (Cech 1998:15).

Kasernperioden 1920-1945

1925 beslutade man sig i Sverige för att avrusta krigsmakten och detta gjorde att en mängd regementen kom att stå tomma. Dessa ansåg man vara perfekta till specialsjukhus. De var väl inhägnade och hela atmosfären andades militär ordning och disciplin som ansågs vara en tillgång i behandlingen av sinnesslöa. Innan man fann denna lösning hade man haft planer på att inrätta så kallade ö-anstalter (anstalter belagda ute på öar). Detta föll dock på att sjön frös till is på vintern och att det då underlättade rymningar in till fastlandet.

1934 fick Sverige sin första lag om frivillig sterilisering. Att det kallades just frivillig var endast en bättre bild av verkligheten. Istället handlade det om en psykisk tvångslag. Det var många sinnesslöa som blev tvingade till sterilisering och i gengäld kunna bli utskrivna från anstalter och, i undantagsfall, få ingå äktenskap. Hur föreståndarna på dessa anstalter skulle hantera denna fråga fick man anvisningar om från medicinalstyrelsen:

Om en sådan person, som anses bära steriliseras, på förhand tillfrågas om sin inställning och vägrar att samtycka, skall således ingen hänsyn tagas härtill utan handlingar iordningställas och insändas (SOU 1934s.12).

I slutet av 1930-talet ifrågasätts steriliseringslagen, och många kritiker anser att den skjuter över sitt mål. För många läkare var det svårt att avgöra om en person som låg precis på gränsen till sinnesslöhet skulle steriliseras. Osäkerheten bland läkarna gjorde att ytterst få steriliserades mellan 1934 och 1940. År 1944 fick Sverige sin första lag om obligatorisk skolgång för bildbara sinnesslöa (Hasselqvist, Larsson 1995:45-53).

Förändringar och nytänkande 1945-1960

Tidigare byggde all verksamhet för de sinnesslöa på frivillighet och den obligatoriska skolgången som nu införts gjorde att det strömmade in elever i så stor omfattning att det uppstod platsbrist på skolinternaten. Den lösning man fann var att starta allt fler externskolor där eleverna gick i skolan på dagarna men bodde kvar hemma hos sina föräldrar. Med tiden visade det sig att det inte enbart fanns en ekonomisk vinst med dessa skolor. Det visade sig att de elever som gått i en externskola utvecklades socialt mycket bättre än de jämnåriga kamraterna vid skolinternaten. I motsats till läkarna inom sinnesslövärderna, de som talade för internat, menade pedagogerna att med tillrättalagd skolundervisning och social träning kan man påverka sinnesslöa på ett gynnsamt sätt. Det är viktigt att påpeka att det endast är de

bildbara sinnesslöa som pedagogerna talar om. De obildbara lämnades helt åt sidan och menades vara vårdfall.

1952 bildades den första FUB- föreningen i Stockholm (FUB - föräldraföreningen för utvecklingsstörda barn).

1954 kom lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna barn och vuxna. Begreppet sinnesslö ersattes nu med psykiskt utvecklingsstörd eller förståndshandikappad.

1964 bildades ALA (anpassning till liv och arbete). Med hjälp av den vetenskapliga forskningen som bedrevs inom ALA kunde FUB påvisa den viktiga förändringen av vårdhem för utvecklingsstörda barn. Med den viktiga förändringen ville de styrka vikten av att barnet ska bo hemma och inte på anstalter. Det naturliga är att barnet ska få bo hemma hos sin familj med stöd av integrerade daghem och skolor.

1965 startade ALA det första inackorderingshemmet (dagens gruppbostad).(Hasselqvist, Larsson 1995:56-61)

I 1967 års omsorgslag gavs alla barn tillgång till utbildning. Särskolan fick två inriktningar. En grundsärskola för dem med måttlig utvecklingsstörning och en träningskola för elever med mer omfattande handikapp (Wågman 1994:114).

1968 infördes den nya omsorgslagen. Därmed började elevhem, inackorderingshem och dagcenterverksamheter byggas och startas (Cech 1998:15).

Normalisering och integrering 1960 och fram till idag

I slutet av sextiotalet blev elevhem ett alternativ till internaten. Särskoleinternaten kom helt att försvinna i mitten av sjuttioalet. Landstinget fick nu även en skyldighet att starta dagcenter för dem som slutat särskolan och inte kunde få arbete på den öppna arbetsmarknaden. I slutet av sextiotalet introducerades normaliseringsprincipen. Med detta menade man att all vård och omsorg för de utvecklingsstörda skulle jämföras med det liv som alla andra människor lever. Det är t.ex. normalt för ungdomar att flytta hemifrån när de blir vuxna, arbetet har man utanför sin bostad, rätten till en normal dygnsrytm, rätt till fritid m.m.(Hasselqvist, Larsson 1995:66).

År 1986 fick Sverige en ny omsorgslag som fastslog den utvecklingsstördes rättigheter i samhället. Detta skedde bl.a. genom att beskriva målsättningen för de utvecklingsstördas liv med begreppen normalisering, integrering, integritet, självbestämmande och delaktighet i samhället. 1992 ändrades huvudmannaskapet för särskolan. Kommunerna skulle nu ta över ansvaret och detta skulle genomföras innan 1/1 1996. Handikapplagen LSS trädde ikraft 1/1

1994 – lag om stöd och service. Där betonas att det inte är handikappet i sig som är avgörande för vilka insatser samhället ger utan vilka konsekvenser handikappet medför i personens liv. Samma år kommer också för första gången en gemensam läroplan för hela det obligatoriska skolväsendet (Tideman 1998;40).

1.5 Definitioner

Förståndshandikappad – Enligt karolinska sjukhuset innebär ett förståndshandikapp en begränsning i de kognitiva funktionerna, det vill säga i tankeförmågan. Det är då förmågan till abstrakt, teoretiskt tänkande, som är nedsatt. Detta funktionshinder syns inte ”utanpå” men märks i beteendet, till exempel i sättet att prata, i sättet att närma sig andra människor eller i sättet att angripa ett problem. Det finns idag ingen botande medicinsk behandling men mycket kan göras för att en person med förståndshandikapp ändå kan få ett gott liv. Bland personer som har förståndshandikapp finns en stor variation i graden av funktionshinder. Det finns de med svårt förståndshandikapp som tankemässigt fungerar som spädbarn, och det finns de med lindrigt förståndshandikapp som fungerar nästan som normalbegåvade. Ordet lindrig betyder i detta sammanhang att handikappet är mindre omfattande. Som förståndshandikappad har man svårt att själv och utan hjälp skapa inre föreställningar, tankebilder. Man har svårt att inom sig själv bygga upp en bild av omvärlden och hur den fungerar. På samma sätt har man svårt att skapa sig en bild över vem man själv är och hur man fungerar. Man har också svårt att skapa sig en överblick i den inre tankevärlden. Man kan därför bara rikta uppmärksamheten på en sak i taget (Internetadress 1).

2 LITTERATURGENOMGÅNG

För att fördjupa mig i detta kunskapsområde har jag tagit del av aktuell litteratur. Eftersom Sydafrika inte har sina skolor för förståndshandikappade under utbildningsdepartementet kunde jag inte hitta relevant litteratur därifrån. De har i Sydafrika bara för ett par år sedan drivit fram att institutioner för förståndshandikappade ska kallas för skolor. Ett styrdokument gavs dock till mig under studiebesöket i Kapstaden. Utöver det dokumentet är all litteratur från Sverige.

2.1 *En skola för alla*

Med "en skola för alla" menas att alla elever ska få bästa möjliga utvecklingsmöjligheter, oavsett handikapp eller bakgrund. För de elever som "misslyckats" i skolan är det enligt Emanuelsson (1986) frågan om en utvecklingsprocess med många negativa inslag, både före, under och efter skoltiden. Hela skolsystemet är uppbyggt på att en viss mängd kunskap ska ges till varje elev under en viss tid. Den lärare som arbetar på detta sätt måste indirekt mena att alla elever har samma förutsättningar och att de är på samma utvecklingsmässiga nivå, då det gäller både det fysiska och sociala. Tideman (1998) ger ännu en aspekt på detta problem som kan vara bland annat de ökade storlekarna på grundskolans klasser. Eftersom läraren då får större arbetsbelastning med att individualisera undervisningen bidrar det till att de flesta lärare helst vill ha så homogena grupper som möjligt. Tideman stöder en undervisning i klassgemenskapen, eftersom man kunnat visa att elever som har avskiljts till särskilda undervisningsgrupper eller klasser efter en tid visat upp sämre resultat än de elever som stannat i sina ordinarie klasser. Författaren ger fortsättningsvis en trolig förklaring till varför det kan vara så. Han menar att de elever som avskiljs visserligen får speciell träning inom det specifika området de är svaga i och de kan uppleva situationen i sig som lugnare än i klassrummet. Samtidigt går de miste om den stimulans och utmaning som klassrumsgemenskapen ger. I klassrummet kan de dra nytta av den kunskap andra elever besitter och det är ett allmänt bättre kunskapsbefrämjande klimat än vad det är i specialklassen. Författaren själv är positiv till integrerad undervisning och hans motivering till detta är att all form av segregation egentligen strider mot människans natur (Tideman 1998).

Tideman (1998) menar att all särskoleundervisning har kommit till den punkt där den är lokalintegrerad med den vanliga skolan men han menar att kontakter mellan elever med

utvecklingsstörning och grundskolans övriga elever är ovanliga. Han skriver vidare att den fysiska integreringen ha lyckats men att vi har lång väg kvar när det gäller den sociala integreringen. Det har visat sig att flera särskoleelever som fått undervisning i vanlig grundskoleklass känt sig mobbade eller utsatta på ett eller annat sätt. I en del fall har det gått så långt att de har börjat vantrivas i den integrerade undervisningen.

Inskrivningen på särskolor ökar och orsakerna till detta kan vara:

1. Med de individuella utgångspunkterna är ett urskiljande av de elever som inte klarar skolans normala undervisning ett naturligt inslag. Vissa elever har inte tillräcklig förmåga för vanlig grundskoleundervisning och specialpedagogiska insatser eller inskrivning i särskolan blir då en lämplig åtgärd för dessa. Som exempel blir särskoleinskrivningen ett uttryck för att ett enskilt barn inte klara de normala kraven i skolan och en naturlig följd av bristande individuella egenskaper och förmågor.
2. När skolan saknar resurser och/eller kunskaper att hjälpa varje enskild med det han eller hon behöver blir en del elever utpekade och exkluderade. Specialpedagogiska insatser och inskrivningen i särskolan av dessa elever blir ett uttryck för skolsystemets bristande resurser och bristande förmåga att kunna ge alla elever i behov av stöd den hjälp de behöver (Rosenqvist, Tideman 2000;14).

Kommuner och landsting ha enligt lag ansvaret för att personal inom skolan är utbildad för det ämne de undervisar i (Lärarnas handbok 2002). I salamancadeklarationen (2001) kan man läsa att resurser måste avsättas till stödåtgärder för utbildning av ordinarie lärare. Deklarationen framhåller att en skola för alla är positivt inte enbart för de elever med handikapp utan för hela samhället. De framhåller även hur man bör arbeta i länder där utvecklingen inte kommit lika långt:

Länder med få eller inga specialskolor skulle i regel göra klokast i att koncentrera sina ansträngningar på att utveckla integrerade skolor och de specialfunktioner som behövs för att betjäna det stora flertalet barn och ungdomar. Särskilt i form av lärarutbildning i specialpedagogik och resurscentra med lämplig bemanning och utrustning, till vilka skolorna skulle kunna vända sig för assistans. Erfarenheten – särskilt i utvecklingsländerna – visar att specialskolornas höga kostnader i praktiken leder till att endast en liten minoritet elever, vanligen från stadsbefolkningens elit, drar nytta av dem. Den stora majoriteten elever med behov av särskilt stöd, särskilt på landsbygden, får följaktligen ingen service alls. I många utvecklingsländer beräknas i själva verket elever med behov av särskilt stöd som omfattas av existerande strukturer uppgå till

mindre än en procent. Dessutom tyder erfarenheten på att integrerade skolor som betjänar samtliga elever i ett lokalsamhälle är mest framgångsrika när det gäller att utverka samhällets stöd och att hitta kreativa och okonventionella sätt att utnyttja de begränsade resurser som står till förfogande. (Salamancadeklarationen 2001;26)

Enligt education white paper, skolan i Kapstaden styrdokument utformad av rektorn är integrerad undervisning en mänsklig rättighet, det är bra undervisning och det ger bra allmänt omdöme. Här följer tio anledningar till varför vi ska ha en skola för alla:

Mänskliga rättigheter

1. Alla barn har rättighet att få lära tillsammans.
2. Barn ska inte bli värderade eller diskriminerade efter sin förmåga att lära eller sitt handikapp genom att bli bortsända/exkluderade från undervisning.
3. Handikappade vuxna, beskriver sig själva som överlevare av specialskolorna och kräver ett slut på segregationen.
4. Det finns inga legitimerade orsaker till att separera barn i deras utbildning. Barn hör ihop – med för och nackdelar för alla. De behöver inte skyddas från varandra.

Bra utbildning

5. Forskning visar att barn presterar bättre i inkluderade klasser.
6. Det finns ingen utbildning eller omhändertagande i specialskolor som inte kan införas i en ordinarie skola.
7. Om man ger förtroende och stöd är inkluderad undervisning en mer effektiv användning av utbildningsresurser.

Bra socialt omdöme

8. Segregation lär barn att visa rädsla och ignorans och det andas orättvisa.
9. Alla barn behöver en utbildning som lär dem utveckla relationer och förbereda dem på ett liv i samhället.
10. Bara inkludering har potentialen att överbygga rädsla och bygga vänskap, respekt och förståelse (Education white paper 6;6).

2.2 Stöd för förståndshandikappade och familjen

Den 1 januari 1994 infördes i Sverige som resultat av den s.k. handikappreformen Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS). Första paragrafen i LSS innehåller bestämmelser om insatser för särskilt stöd och service åt följande grupper:

1. Personer med utvecklingsstörning och personer med autism eller autismsliknande tillstånd.
2. Personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom.
3. Personer med varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om dessa är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service (Brusén, Hydén 2000;16).

Det stöd som dessa tre grupper har rätt till är i form av:

- rådgivning och annat personligt stöd (råd och stöd)
- personlig assistans (LASS)
- ledsagarservice
- biträde av kontaktperson
- avlösarservice
- korttidsvistelse utanför hemmet
- korttidstillsyn för skolungdom över 12 år
- boende i familjehem eller i bostad med särskild service för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet
- bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna
- daglig verksamhet (gäller personkrets 1 och 2 i föregående citat) (Tideman 2000;217)

Före handikappreformen var det landstinget som hade ansvaret för alla former av stöd till barn med utvecklingsstörning och deras familjer. Man skapade olika former av avlastning för föräldrarna så som särskilda korttidshem och även verksamheter som kunde ge de äldre barnen tillsyn efter skoldagens slut. Denna uppdelning kändes efter en tid konstlad. Eftersom landstinget har hand om hälso- och sjukvård tyckte familjer till dessa barn att de blev särbehandlade. Varför skulle landstinget styra över deras vardagliga liv när kommunerna stod över de andra? Efter det att LSS trädde i kraft var det kommunerna som tog över det fulla ansvaret för det vardagsnära stödet till både barn och vuxna och deras familjer (Brusén, Hydén 2000).

Målsättningen för socialtjänstens handikappomsorg lyder:

Socialnämnden skall verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får möjlighet att delta i samhällets gemenskap och att leva som andra.

Socialnämnden skall medverka till att den enskilde får en meningsfull sysselsättning och att han får bo på ett sätt som är anpassat efter hans behov av särskilt stöd (Tideman 2000;215).

Stöd till anhöriga kan ges både direkt eller indirekt till den person som har funktionshindret. De vanligaste formerna av anhörigstöd är enligt Wiberg (2003) att de har en personlig kontaktman som är behjälplig med frågor om t.ex. socialtjänsten. De kan även ge råd och förmedla kontakter så att de anhöriga inte behöver känna att de har allt ansvar. Familjen kan också få hjälp genom anhöriggrupper som socialtjänsten hjälper till att samordna. Där får de möta andra människor i samma situation. Detta bidrar till att de inte längre känner sig lika ensamma och utlämnade. I vissa fall kan familjen få hjälp med avlösning. Då kan de under en tid lämna över omsorgsansvaret till någon annan. Det kan ske genom hemvård, dagverksamhet eller växelvård. För att stödet med växelvård ska fungera på ett bra sätt måste två kriterier uppfyllas. Det första är att den anhörige får uttrycka vilket stöd de är i behov av och att de får vara med och bestämma hur stödet ska utformas. Det andra kriteriet är att stödet ska ha ett innehåll som är bra och fungerar för den funktionshindrade. Om inte detta uppfylls uppstår skuld känslor hos den anhörige och stödet kan inte tas emot.

Att växa upp med ett funktionshinder påverkar både barnet och familjen menar Brusén och Hydén (2000). Barnets handikapp kräver extra ansträngningar från familjen och deras vardagliga liv flyter inte på samma sätt som det gör för andra familjer. De är också beroende av samhällets stöd och har därför inte samma kontroll över sitt vardagliga liv. Samhällets mål är att dessa familjer ska kunna föra ett så normalt liv som möjligt. De olika typer av stöd som kan ges och vilka instanser som är ansvariga är följande:

Typ av stöd	Ansvarig myndighet	Samhällsstöd som kan ges pga. funktionshinder
Ekonomiskt stöd.	Försäkringskassan	Statligt vårdbidrag, bilstöd och assistansersättning.
Praktisk hjälp med barnet.	Kommunen	Stöd och service enligt LLS och socialtjänstlagen, bostadsanpassning, färdtjänst, anpassad information och litteratur, anpassad barnomsorg och skola.
Hjälp med behandling och träning för barnet och psykologiskt stöd till familjen.	Landstinget	Specialistsjukvård, rehabilitering, vilket innebär att medicinska, sociala, psykologiska och pedagogiska insatser skall vara samordnade (Brusén, Hydén 2000;121).

2.3 Samhällets syn

Tideman (2000) menar att de mål som all lagstiftning bygger på ligger tätt samman med människosynen. Det sätt som vi i samhället betraktar människor med funktionshinder präglar utformningen av lagen. Om vi ser funktionshindrade som en medmänniska ibland oss andra utformas handikappstödet därefter. De får då frihet att utforma och styra över sitt eget liv. Det är människosynen som bidrar till att skiljelinjer uppstår i lagtexter och blir synliga i den funktionshindrades liv. LSS kan idag bana en ny väg för synsättet på alla människor med funktionshinder och deras rätt till ett samhälle på lika villkor. Det är viktigt att vi redan tidigt lägger grundstenarna för detta tankesätt. I Lpo 94 kan man läsa att skolan har en viktig uppgift när det gäller att ge eleverna de grundläggande värden som samhället vilar på:

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan skall gestalta och förmedla (Lärarnas handbok 2002;9).

När man i skolan uppmärksammar en elev i behov av särskilt stöd är det med skolans vardag som referens. Det är i kontrast till skolans vardag som problemen skapas. Begreppet normalitetsdiskussioner diskuteras och ligger till stor del i samhällets sätt att se på saker. Det vi inte är vana vid klassas som det onormala enligt Rosenqvist och Tideman (2000). De menar att det i huvudsak förekommer tre olika sätt att se på normalitet:

- det första sättet att se på normalitet är att normalitet är det normala tillståndet, det vanliga eller det genomsnittliga. Detta kallas ofta för statistisk normalitet. Ett exempel är att normalitet bedöms utifrån medelvärde och standardavvikelse för en normalfördelningskurva.
- Det andra sättet att betrakta normalitet är att utgå från att normalitet är de värderingar om vad som är normalt som förekommer i samhället vid en viss tidpunkt. Detta kan ses som en normativ normalitet.
- Det tredje sättet, individuell eller medicinsk normalitet, betyder att en individ är normal/"frisk", dvs. inte är avvikande eller sjuk. När någon är avvikande från det normala krävs det behandling för att uppnå normalitet (Rosenqvist, Tideman 2000;8).

2.4 Undervisning

Den främsta förutsättningen för att undervisning ska bedrivas på bästa sätt är framförallt att den är anpassad efter elevens förutsättningar och behov. Alla insatser bör ses i ett livsperspektiv. Vad är viktigt för just denna elev att lära sig? Detta bidrar till att det pedagogiska utbudet skiljer sig från den traditionella undervisningen anser Asmervik (2001). Även Lpo 94 styrker vikten av att utgå från varje enskild elevs behov. Riktlinjerna är att alla som arbetar på skolan skall:

- uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd och
- samverka för att göra skolan till en god miljö för utvecklande och lärande (Lärarnas handbok 2002;17).

Asmervik (2001) påpekar att förståndshandikappade inte har förmåga att lära av erfarenheter som andra barn och behöver därför en väl strukturerad dag. Dessa barn har även svårt att

fokusera sig och behöver därför en miljö som är lugn och trygg. De behöver även stöttning med den dagliga hygien m.m. Under förskoleperioden lägger man tyngdpunkten på självhjälpsfunktioner. Repetition är det som gäller vid detta moment. Om de klarar av att lära sig detta påverkas också de sociala relationerna på ett positivt sätt. De sociala och intellektuella utmaningar förståndshandikappade i undervisningssituation ställs inför är:

- att anpassa sig efter nya situationer
- att förutse konsekvenserna av sina handlingar
- att planera från ena dagen till den andra
- att lära av sina erfarenheter (Asmervik 2001;177)

2.5 Livet efter skolan

För förståndshandikappade är ett arbete inte en fråga om försörjning i första hand eftersom de flesta är förtidspensionerade. De är istället för lönearbete sysselsatta i någon form av skyddad verksamhet, främst på dagcenter. Den sysselsättning de har där liknar i olika grad vanligt arbete. De arbetar ofta på uppdrag av olika företag med bland annat enklare förpackningsarbeten. Det viktiga med att inträda i en roll i arbetslivet är att få en social roll som motverkar segregering. Arbete är viktigt för alla människors livskvalitet och delaktighet i samhället. Det svarar för en stor del av människors gemenskap (Tideman 1998). På dagcenter ska sysselsättningen stimulera utveckling för att underlätta en övergång till arbetslivet eller arbete inom tex. Samhall. Sysselsättningen bör likna villkoren i arbetslivet, men i övrigt anpassas till var och ens personliga förhållanden. (Wiberg 2003) På 1990-talets arbetsmarknad är möjligheterna till arbete tyvärr ännu sämre än vad de tidigare varit. I konkurrens med andra blir personer med funktionshinder ofta betraktade som olönsamma och bedöms inte kunna fylla kraven på effektivitet (Brusén, Hydén 2000).

Förståndshandikappade ska ges möjlighet att bo i egna hem och med tillgång till normala sammanhang. Det kan t.ex. vara i form av boendekollektiv, där man strävar mot att skapa en så hemlik miljö som möjligt. Det egna boendet utgörs av ett gruppboende där flera personer som är beroende av stöd och hjälp i vardagen bor tillsammans. Det omsorgsarbete som pågår i bostaden är specifikt därför att det sker i spänningsfältet mellan två kulturer, den offentliga omsorgsverksamheten med sina regler och det privata hemmet (Blomdahl, Eriksson 1999).

De vanligaste boendeformerna är idag särskilt anpassad bostad, servicebostad eller gruppboende. I särskilt anpassade bostäder bor man som i en vanlig bostad med anpassning till funktionsnedsättningen. Ingen personal är knuten till bostaden men hjälp kan ges genom tex. personlig assistans. Med servicebostad menas en bostad med god standard och tillgång till fysisk hjälp dygnet runt (Wiberg 2003). Med gruppboende menas det samma som gruppboende vilket redogörs tidigare i stycket.

3 METOD

3.1 Var genomfördes studien

Under mina tre veckor i Sydafrika samlade jag in material till mitt examensarbete. Ett studiebesök och två intervjuer genomfördes. På en skola med förståndshandikappade elever genomförde jag två intervjuer. En intervju genomfördes med en av pedagogerna och den andra med skolans rektor. Jag hade även tidigare under resan fått tillfället att göra ett studiebesök på en skola för handikappade barn. Det var på en större skola i Kapstaden. Det var intressant att ha detta med sig i bagaget då man kunde se skillnader mellan en större stad och en mindre kåkstad.

Lingelihle är en svart kåkstad med cirka femtontusen invånare. Fattigdomen är hög och 65% av befolkningen är arbetslös. En stor andel av invånarna lever med hiv (Palm, 2003). På skolan där jag genomförde intervjuerna går det 46 elever i åldrarna tre till arton år. Där går elever som är döva, blinda och förståndshandikappade.

3.2 Urval

Jag genomförde ett studiebesök på en skola för handikappade barn i Kapstaden. På skolan gick 46 elever totalt och de var indelade i två grupper. Där kunde jag observera hur miljön såg ut och ha ett kortare samtal med rektorn. Tanken med detta studiebesök var att få se olika skolor med olika förutsättningar. I Lingelihle genomförde jag två intervjuer på en skola med förståndshandikappade barn. Den ena intervjun valde jag att genomföra med skolans rektor för att få information om skolan som helhet. Min andra intervju genomfördes med en av pedagogerna som arbetade på skolan. Detta för att få en inblick i det arbete som de bedriver.

3.3 Datainsamlingsmetoder

Genom kvalitativa intervjuer gjorde jag insamlandet av data. Intervjufrågor finns som bilaga (se bilaga 1 och 2). Under ett studiebesök på en skola i Kapstaden observerade jag deras arbete. Där kunde jag även ta del av institutionens styrdokument som är skrivet av rektorn.

3.4 Procedur

Vi var en grupp på åtta studenter som var på studiebesöket i Kapstaden. När vi kom dit möttes vi av skolans rektor som visade in oss i ett litet rum där hon berättade om skolans uppbyggnad och tankar bakom undervisningen. Vi fick även tid till att ställa frågor. Efter det visade hon oss runt på skolan. Vi fick se klassrummen och träffa barnen ute på skolgården. Vi fick också en snabb blick in i den verkstad som de använder för dagverksamheter efter det att eleverna avslutat skolan. När vi skulle skiljas åt fick jag ett styrdokument som gällde för denna skola.

När vi var på en rundtur i Lingelihle stötte vi på en kvinna som arbetade på en skola för handikappade barn. Hon bjöd in mig till skolan redan nästa dag. Följande dag var det rektorn som mötte oss och visade oss in på hennes kontor. Vi samtalade om vad det var jag ville genomföra på hennes skola och hon erbjöd sig att ställa upp på en intervju direkt. Intervjun genomfördes med hjälp av en diktafon. Jag kunde genomföra intervjun i lugn och ro eftersom hon inte tog emot besökare eller medelanden under denna tid. När vi var klara följde hon oss till klassrummen. Där träffade jag samma kvinna som bjudit in mig dagen innan. Hon ville gärna ställa upp på en intervju och även denna gång kunde vi genomföra den direkt. Nu satt vi i hennes klassrum under hela intervjun men vi kunde ändå sitta ifred utan några störningsmoment.

3.5 Databearbetning

Hemma i Sverige gick jag igenom mina intervjuer. Jag översatte dem till svenska eftersom min inspelning inte höll en bra kvalitet. Jag fick förlita mig till mina anteckningar till stor del. Intervjuerna är skrivna ordagrant eftersom jag vill få med helheten. Svaren jag fick fram sammanställde jag sedan i min resultatgenomgång.

4 RESULTAT

Jag har valt att dela upp mitt resultat i de kategorier jag använt mig av i min litteraturgenomgång. Detta för att tydliggöra för läsaren vad jag fått fram på respektive område. Jag avslutar denna del med de slutsatser som framkommit under intervjuerna

4.1 En skola för alla

Åsikterna var skilda i hur de ville ha en skola för alla eller ej. Gemensamt kunde jag se att rektorerna ansåg att de ville sträva mot en skola för alla medan pedagogen ställde sig mer tveksam.

Den rektor jag intervjuade i Lingelihle menade att det var viktigt att sträva mot en skola för alla men att de hade en lång väg dit. I nuläget har de inte något samarbete med någon annan skola. Hon påpekade också att först måste de bli jämställda med den vanliga skolan och att de endast kunde bli det genom utbildning. Som det ser ut idag så är personalen inte utbildad på skolor för förståndshandikappade. De har i en del fall endast gått klart grundskolan men har ingen fortsatt utbildning. Rektorn menar att om det ska skapas lika villkor måste först och främst personal utbildas. Denna kvinna berättar också att dessa skolor bara för ett par år sedan inte klassades som skolor. Då sa man institutioner och de hade inget med skolans värld att göra. Detta synsätt har gjort att denna typ av skola inte står under utbildningsdepartementet utan en NGO – Non Governmental Organization.- en organisation som inte är knuten till en regering. De arbetar med viktiga frågor för mänskligheten, mänskliga rättigheter, humanitära insatser, miljöfrågor m.m. (Internetadress 2). Inom en snar framtid kommer institutionerna att tillhöra utbildningsdepartementet men denna rektor vet inte hur hon ska ställa sig till det eftersom hon inte vet så mycket om vad det kommer att innebära. Beslutet är inte heller något hon kan påverka.

När jag frågade pedagogen om vad hon ansåg om en skola för alla ställde hon sig först tvekan. Under sitt fortsatta resonemang kommer hon fram till att detta inte är något hon önskar. Hon menar att det finns de lärare som ser ner på dessa elever och att de inte skulle få samma hjälp i en vanlig skola. Elever med handikapp skulle där hamna i skymundan. Hon skulle vilja ha en skola där eleverna har liknande typer av handikapp. Att skolan snart kommer att stå under utbildningsdepartementet är något som hon ser positivt på. Hon menar att de då kommer att bli bekräftade.

Under det studiebesök jag genomförde i Kapstaden fick jag ta del av ett styrdokument som skolans rektor hade uppdaterat. I det kan man läsa om hur de vill ha en skola för alla och varför det bör vara så:

Mänskliga rättigheter

1. Alla barn har rättighet att få lära tillsammans.
2. Barn ska inte bli värderade eller diskriminerade efter sin förmåga att lära eller sitt handikapp genom att bli bortsända/exkluderade från undervisning.
3. Handikappade vuxna, beskriver sig själva som överlevare av specialskolorna och kräver ett slut på segregationen.
4. Det finns inga legitimerade orsaker till att separera barn i deras utbildning. Barn hör ihop – med för och nackdelar för alla. De behöver inte skyddas från varandra.

Bra utbildning

5. Forskning visar att barn presterar bättre i inkluderade klasser.
6. Det finns ingen utbildning eller omhändertagande i specialskolor som inte kan införas i en ordinarie skola.
7. Om man ger förtroende och stöd är inkluderad undervisning en mer effektiv användning av utbildningsresurser.

Bra socialt omdöme

8. Segregation lär barn att visa rädsla och ignorans och det andas orättvisa.
9. Alla barn behöver en utbildning som lär dem utveckla relationer och förbereda dem på ett liv i samhället.
10. Bara inkludering har potentialen att överbygga rädsla och bygga vänskap, respekt och förståelse (Education white paper 6;6).

4.2 Stöd för handikappade och familjen

Det ges inte något stöd till den förståndshandikappade eller familjen utanför skolan säger rektor och pedagog. Det finns inga lagar som hjälper förståndshandikappade med varken stöd eller avlastning. Pedagogen uttrycker sin önskan om att få utbilda föräldrarna i hur de ska ta hand om sina barn på bästa sätt. Hon tror även att intresset för detta finns, kanske inte hos alla men hos många. Ekonomin är ett stort problem för skolan. Det är meningen att föräldrarna ska betala 15 rand (cirka 15 svenska kronor) i månaden men på grund av fattigdom är det inte

alltid som de får in de pengarna. Då förlitar de sig på donationer från samhället. Eftersom de har ett stort upptagningsområde för sina elever har de också stora problem med skoltransporten. Det är föräldrarna själva som finansierar denna och i många fall finns inte ekonomin att ta sina barn till och från skolan. Barnen blir då utan skolgång och blir lämnade själva hemma hela dagarna. Rektorn påpekar att det finns många handikappade barn som under sin uppväxt aldrig kommer i kontakt med skolan, så personalen får aldrig vetskapen om att de ens existerar. Det finns även de elever som blivit frånstötta av sina familjer. Då träder socialtjänsten in för att ordna med ett fosterhem. Hur detta fungerar vet inte personalen på institutionen. Eleverna får både frukost och lunch på skolan och detta tycker rektorn är viktigt eftersom det kan vara de enda mål mat som dessa barn får. Hon menar också att situationen är ännu svårare för de fattigaste familjerna. Hennes önskan är att de kunde ha en budget för dessa familjer för att kunna ge dem mer stöd men några pengar till detta finns inte och de får aldrig igen pengar för utebliven månadsbetalning. Hon hade även velat att skolan kunde inackordera barn under veckorna eftersom de i vissa fall skulle ha det bättre på skolan än i hemmet.

4.3 Samhällets syn

De flesta människor i allmänhet stöttar denna typ av skolor menar pedagogen. Detta är viktigt med tanke på att skolans ekonomi i stor utsträckning finansieras genom donationer. För att verkligen få fram vikten av detta har personalen möten med människor som bor i området för att belysa det arbete som de bedriver. De flesta människor i allmänhet brukar försöka bidra med de små ekonomiska medel som de har. Att vara handikappad eller att få ett handikappat barn ses inte längre som ett straff för något som man gjort, så befolkningen är tacksam att det finns hjälp för dessa människor.

4.4 Undervisning

Rektorn i Lingelihle säger att hon inte är så insatt i hur lärarna arbetar men hon tycker att det skiljer sig från vanliga skolor. Eftersom de tillhör en NGO har de inte samma tillgång till arbetsmaterial till eleverna som i den vanliga skolan. Detta gör att lärarna måste vara kreativa och skapa nya lösningar. Hon säger också att de inte har någon individanpassad undervisning så de som inte klarar nivån får arbeta med något annat. Detta brukar vanligtvis betyda att de får fri lek.

Pedagogen som arbetar på skolan försöker individanpassa sin undervisning. Detta gör hon genom att dela in eleverna i mindre grupper där de befinner sig på ungefär samma nivå. De grupper som hon inte har genomgång med för tillfället låter hon arbeta med något som de är relativt självgående i. Samtidigt tycker hon att detta är en av hennes svåraste uppgifter då det inte finns tillräckligt med resurser att ta till. Det är en större skola och mer arbetsmaterial som hon efterlyser. Hon använder sig mycket av lek i sin undervisning eftersom det enligt henne är ett bra sätt för dessa barn att lära. Att hennes grupp består av hela 22 elever ser hon inte som ett problem utan som en personlig utmaning. Skoldagarna ser alltid likadana ut eftersom barnen behöver rutin. Det som ändras är temat som byts ut efter vad som är aktuellt men det ligger alltid på samma plats på schemat, som ser ut så här:

8.00

- * Välkomstmöte
- * Frukost
- * Tandborstning
- * Samling
- * Nyheter
- * Vädret
- * Tema
- * Rörelse
- * Toalett rutiner
- * Musik
- * Lek inomhus
- * Toalett rutiner
- * Lek utomhus

12.50

- * Lunch
- * Sagostund
- * Bad/hygien
- * Hemfärd

När jag besökte Lingelihle arbetade de med temat renlighet. Eleverna får då lära sig hur de ska tvätta sig och hur ofta. De går också igenom de olika årstiderna och diskuterar hur man bäst bör klä sig under respektive årstid.

4.5 Livet efter skolan

Elever som gått klart skolan vid ungefär arton års ålder kan fortsätta på en skola för vuxna. Där får de arbeta med handarbeten och undervisningen är mer inriktad på det praktiska. Det kan t.ex. vara matlagning eller städning. Förhoppningarna är att detta ska leda till ett yrkesarbete men i de flesta fall gör det tyvärr inte det. De elever som inte klarar sig på egen hand lever tillsammans med sin familj hela livet. De står helt utanför samhällets omsorg.

5 ANALYS OCH DISKUSSION

5.1 En skola för alla

Emanuelson (1986) skriver att ett problem med en skola för alla kan vara att skolsystemet är uppbyggt på att en viss mängd kunskap ska förmedlas till varje elev under en viss tid. När en lärare arbetar på detta sätt måste förutsättningen vara att alla elever befinner sig på samma nivå. Tideman (1998) menar att en annan aspekt kan vara de stora klasser som finns ute i skolorna. Detta bidrar till att en del pedagoger vill ha en så homogen grupp som möjligt. De anser att det är lättare att arbeta med en klass där eleverna befinner sig på samma nivå. Den pedagog som var anställd på en skola för handikappade i Lingelihle ställde sig negativ till en skola där alla elever var välkomna, oavsett handikapp. Hon ger en tredje aspekt till detta dilemma. Enligt henne skulle inte elever med handikapp få samma hjälp och hamna i skymundan i en vanlig skola. Att hon själv arbetar med en stor grupp i sitt klassrum ser hon inte som något negativt men hon hade gärna sett att eleverna hade haft samma typ av handikapp. Jag tycker att hon till viss del säger emot sig själv. Hon är nöjd med storleken på sin grupp men vill gärna ha en mer homogen klass. Min åsikt är att det i många fall är just storleken på gruppen som är problemet. Med mindre grupper är det lättare att se till individen och vi kan på så sätt ha klasser där elever med handikapp går. Då finns tiden att se till varje människas behov.

Den rektor jag intervjuade i Lingelihle menade att det var viktigt att sträva mot en skola för alla men att de hade en lång väg dit. Steg ett skulle enligt henne vara att utbilda den personal som arbetar på skolor med handikappade. Efter detta skulle det bli mer jämställt mellan specialskolor och den vanliga skolan. Om detta kan man även läsa i Salamancadeklarationen (2001) där de skriver att resurser måste avsättas för att utbilda ordinarie lärare. Även Lpo-94 belyser att kommuner och landsting enligt svensk lag är ansvariga för att personal inom skolan har utbildning inom det ämne de undervisar i. Det är svårt för mig att förstå att den personal som arbetar på specialskolor inte har någon utbildning för detta. Jag håller med skolans rektor om att det är på den punkten de ska börja. Eftersom institutionerna inte ens räknades som vanliga skolor för bara några år sedan är det ännu viktigare att personalen får utbildning om de ska kunna bli jämställda med den vanliga skolan. Så länge det inte krävs utbildning för att få arbeta med dessa barn, kommer det inte ses som en skola likvärdig den vanliga grundskolan. Salamancadeklarationen (2001) framhåller att länder med få eller inga

specialskolor gör klokast i att koncentrera sig på integrerade skolor. De efterlyser även specialpedagogik under lärarutbildningen. Även Tideman (1998) stöder en undervisning i klassgemenskapen då man kunnat visa att elever som avskiljts visat upp ett sämre resultat än andra. Det största problemet med en integrerad skola är den sociala kontakten. Vi kan konstatera att det utbildningsmässigt är det bästa alternativet men jag slås ändå av tanken: Hur känns det egentligen att alltid sticka ut ur mängden? Att inte ha en bästis som är precis lik mig? Jag håller med Tideman (1998) om att vi i den svenska skolan kommit långt med den fysiska integreringen men att vi har lång väg kvar när det gäller det sociala. Det är ett svårt problem som det inte finns några givna svar till.

De båda rektorer jag träffade strävade mot en skola för alla och på skolan i Kapstaden kunde jag även läsa mer om detta i deras styrdokument. Pedagogen var den som ställde sig negativ till en förändring. En tänkbar anledning till detta kan enligt min mening vara att rektorerna ser till skolan som helhet medan pedagogen ser sin egen roll i det hela. Hon är medveten om att hon saknar utbildning för sitt arbete och kan av ekonomiska skäl inte utbilda sig. Om de skulle använda sig av integrerade skolor skulle kravet på utbildad personal öka och kanske göra henne arbetslös.

5.2 Stöd för handikappade och familjen

I Sydafrika ges inte något stöd till familj eller den förståndshandikappade utanför skolan. De har heller ingen lag som stöder dem. De får förlita sig till donationer och familjen i alla lägen. Detta kan för mig kännas överkligt eftersom vi i Sverige har utvecklat både lagar och stöd för dessa människor. Familjer i Sverige kan få både råd och stöttning med sina barn och detta efterlyser pedagogen i Lingelihle. Hon skulle vilja ge stöttning till familjer och råd om hur de ska ta hand om sina barn på bästa sätt. Wiberg (2003) menar att stöd till anhöriga kan ges på olika sätt t.ex. genom anhörigrupper eller en kontaktman. Jag anser att det är oerhört viktigt att stöd ges till den förståndshandikappade men vi får inte glömma bort familjen. Vikten av detta understryker Brusén och Hydén (2000) när de skriver om att de som växer upp med ett handikapp påverkar både sig själv och familjen. Barnets handikapp kräver extra ansträngningar från familjen och deras vardagliga liv flyter inte på samma sätt som det gör för andra familjer. De är också beroende av samhällets stöd och har därför inte samma kontroll

över sitt vardagliga liv. Samhällets mål i Sverige är att dessa familjer ska kunna föra ett så normalt liv som möjligt.

Enligt LSS (lagen om stöd och service) ska stöd och service ges till människor inom tre kategorier. Det stöd som finns kan ges både ekonomiskt och i form av service. Stödet kan utfalla både till den förståndshandikappade och/eller till dess familj. I Sydafrika är ekonomin ett stort problem. Specialskolorna har inte den ekonomin så att de kan stötta sina elever på bästa sätt och familjerna har i sin tur ibland inte ekonomi för att kunna ta sina barn till skolan. Allt går i en ond cirkel. Även i detta läge måste de förlita sig på donationer från samhället och det bidrar till att deras ekonomi blir väldigt ojämn. Att det är på det här sättet beror på att institutioner för förståndshandikappade i Sydafrika står under en NGO medan Sveriges stöd och service kommer från kommunen. Brusén och Hydén (2000) skriver att det kan ges bistånd till korttidshem för barn och unga i Sverige. Den rektor jag intervjuade önskar att skolan skulle kunna ge möjlighet till detta. Det finns fosterhem att tillgå men det är till de barn som blivit frånstötta av sina familjer. Hur det fungerar är hon inte insatt i. Oavsett skolans ekonomi ser rektorn till att alla elever ska bli erbjudna frukost och lunch varje dag. Detta för att det kan vara de enda mål mat de får.

5.3 Samhällets syn

I Lingelihle var rektor och pedagog överens om att människor i allmänhet hade en positiv syn på förståndshandikappade. Det har inte alltid varit så men nu är det mycket bättre. Liknande situation är det i Sverige. Vi har också ändrat vår syn under årens lopp. Tideman (2000) menar att människosynen påverkar de mål som all lagstiftning bygger på. Om detta skulle stämma till fullo skulle synen på dessa människor inte vara positiv i Sydafrika. Där har de inga lagar som stöder men deras syn på människor med förståndshandikapp är god. Jag tror att det beror på att specialskolorna i Sydafrika har möten med samhället och ser till att synas i olika sammanhang. Organisationen blir då inte lika främmande. Det vi inte är vana vid klassas som det onormala enligt Rosenqvist och Tideman (2000). De menar att det finns tre olika sätt att se på normalitet. Ordet normal är ett ord som tål att diskuteras. Vad menas egentligen med normal? Är det så att det som är mest vanligt är normalt? Om detta skulle vara fallet så finns det oerhört många människor som skulle klassas som onormala. Min önskan är att vi skulle klara oss utan dessa två begrepp – normal och onormal. När det gäller människosyn tror jag

att den kan förändras på många olika sätt så det måste inte ligga en lagstiftning bakom även om det kan underlätta. Att samhällets syn är positiv är oerhört viktigt i Sydafrika eftersom de finansierar sin skola genom donationer. Jag kan inte låta bli att undra över hur situationen såg ut förut när synen var mindre positiv. I min intervju med pedagogen kan jag märka att en del negativa tankar ligger kvar i samhället. Hon säger att samhället har en positiv syn på människor med handikapp men hon tror inte att de är redo för en skola för alla. Detta eftersom en del lärare är negativt inställda mot denna kategori av människor.

5.4 Undervisning

Pedagogen på skolan för förståndshandikappade anser att det viktigaste i hennes undervisning är kontinuitet och repetition. Därför ser alla skoldagar likadana ut men temat varierar.

Asmervik (2001) styrker hennes uttalande. Han menar också att just repetitionen är viktig vid inlärningsmomenten. Det som förvånade mig var att rektorn inte var insatt i hur de arbetade på lektionerna. Jag vill gärna tro att en rektor ska vara delaktig i den undervisning som bedrivs på sin skola. Rektorn säger att de inte bedriver någon individanpassad undervisning men enligt pedagogen är fallet ett annat. Hon försöker individanpassa sina lektioner så att hennes elever ska få ut så mycket som möjligt av dem. Hon säger också att detta är en av hennes svåraste uppgifter då hon skulle vilja ha mer resurser. Asmervik (2001) understryker vikten av att individanpassa undervisningen. Han menar att den främsta förutsättningen för att undervisning ska bedrivas på bästa sätt är framförallt att den är anpassad efter elevens förutsättningar och behov. Jag vill gärna se att skolan efterlever detta. Att de ser till vad som är av vikt för den enskilde eleven att lära sig. Alla har inte samma förutsättningar och kanske inte heller samma behov av likadan kunskap.

5.5 Livet efter skolan

Enligt Tideman (1998) är ett arbete för förståndshandikappade i Sverige inte en fråga om försörjning i första hand eftersom de flesta är förtidspensionerade. De är istället för lönearbete sysselsatta i någon form av skyddad verksamhet, främst på dagcenter. I Sydafrika kan de elever som gått färdigt i skolan fortsätta på en skola som liknar vår dagverksamhet. Istället för att lägga tyngdpunkten på det teoretiska inriktar man sig på det praktiska. Skillnaden är att vårt dagcenter klassas som ett arbete medan man på de fortsättningskolor som finns i Sydafrika hoppas på att det ska leda till ett. Tyvärr blir det inte så i de flesta fall. Tideman

(1998) menar att det viktiga med att träda in i en roll i arbetslivet är att få en social roll och att motverka segregering. Med detta påstående tycker jag att det bara är att se till sig själv. Jag vill vara en del av samhället och känna att jag bidrar med något. Jag tror inte att det är många som mår bra av att gå hemma då de går miste om både arbetskamrater och känslan av betydelse. När inte de handikappade längre kan vara kvar på de fortsättningskolor som finns i Sydafrika måste de förlita sig på familjens ekonomi och omsorg. I Sverige ges enligt Blomdahl och Eriksson (1999) möjlighet till den förståndshandikappade att få ett eget boende. Detta kan vara i gruppboenden eller i egen lägenhet med olika hjälpinsatser. Allt detta för att personer med förståndshandikapp ska känna att de är vuxna individer och klarar sig på egen hand.

5.6 Kritisk granskning av min studie

Det var svårt att få fram ett större resultat eftersom skolor för förståndshandikappade inte står under utbildningsdepartementet. Detta bidrar till att det inte finns styrdokument till alla skolor. Förståndshandikappade får inte något stöd från regeringen så därför blir resultatet kortfattat även där. Både pedagogen och rektorerna var mycket hjälpsamma men kunde inte ge så mycket information eftersom det inte finns någon. Det var tydligt att de alla strävade för att ändra på detta. De vill ha fler skrivna källor och de som finns är endast lokala initiativ.

Litteraturförteckning

Litteratur

Asmervik, Sverre, Ogden, Terje & Rygvold, Anne-Lise (2001). *Barn med behov av särskilt stöd*. Lund: Studentlitteratur

Blomdal, Frej, Gunborn & Eriksson, Bengt (1999). *Social omsorg och socialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur

Brodén, Annika, Högefjord, Maria & Petersson, Mårten (1999). *Förhållningssätt i särskolan*. Örebro: Social- och omsorgsförvaltningen

Brusén, Peter & Hydén, Lars-Christer (2000). *Ett liv som andra*. Lund: Studentlitteratur

Cech, Berith (1998). *Vardagsverklighet och livskvalitet för personer med utvecklingsstörning*. Karlstad: Högskoletryckeriet

Educatin white paper 6

Hasselqvist, Ulla & Larsson, Jan (1995). *Är du inte riktigt klok? Om utvecklingsstörda människor och omsorgens historia*. Borås: Responstryck

Läraryrket (2002). *Lärarens handbok, Skollag, Läroplaner, yrkesetiska principer*. Solna: Tryckindustri Information

Rosenqvist, Jenny & Tideman, Magnus (2000). *Skolan, undervisningen och elever med funktionshinder*. Malmö: Lärarhögskolan

Svenska Unescorådet (1/2001). *Salamanca-deklarationen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet

Tideman, Magnus (1998). *Perspektiv på funktionshinder och handikapp*. Falun: Scandbook AB

Wiberg, Erland (2003). *Social omsorg 2003*. Malmö: Intergraf AB

Wågman, Agneta (1994). *Utvecklingsstörd då och nu*. Karlstad: Tryckeri AB Knappen

Internet adresser

Internetadress 1

http://www.karolinska.se/templates/page_31960.aspx (29/11 2006)

Internetadress 2

<http://www.susning.nu/NGO> (29/11 2006)

BILAGA 1

Intervju 1

Rektor Nowithando Mani som arbetar på Special day care centre i Lingelihle.

Hur många barn har ni på skolan?

46 totalt

I vilka åldrar är de?

De är i åldrarna mellan tre till arton år. En grupp är tre till fjorton och den andra är tio till arton.

Hu gör ni gruppindelningarna?

Vi har bara två klassrum så vi kan tyvärr inte göra fler grupper än två. Barnen är indelade efter mognad och ålder. Alla är väldigt olika så det är väldigt svårt att göra en gruppindelning som fungerar helt bra. Ibland handlar det inte bara om ålder eftersom den i de flesta av dessa fall enbart är en siffra.

Vilka handikapp har eleverna på skolan?

Döva, blinda och förståndshandikappade.

Bor eleverna i närheten av skolan?

Några bor i närheten men många reser med minibuss utifrån. Vi har en skola som ska täcka upp ett stort område.

Hur finansieras skolan?

Det är genom fonder och allmänheten som skänker pengar. En del föräldrar betalar 15 rand i månaden.

Bor någon av eleverna på skolan?

Nej alla bor hemma. I vissa fall hade de haft det bättre här men skolans ekonomi tillåter inte det.

Hur mycket hjälp kan familjerna få utanför skolan?

Ingen.

Vad händer när barnen gått färdigt skolan?

De kan fortsätta i en skola för vuxna. Där arbetar de mycket med handarbeten som sedan säljs. Skolan är då inte inriktad på undervisning i teoretiska ämnen utan på de praktiska. Det kan till exempel vara matlagning eller städning. Förhoppningsvis leder detta till arbete men långt ifrån alltid.

Hur ser en skoldag för de yngre ut?

Inte som det gör i de vanliga skolorna. Jag är inte så insatt i hur lärarna arbetar.

Vad är det som gör skillnaden?

Vi står inte under regeringen så vi har mycket mindre material att arbeta med än de andra skolorna. De som arbetar här måste vara kreativa och komma på andra lösningar.

Om du fick in en större summa pengar till skolan, vad skulle du åtgärda först?

Skolmiljön men även hjälpa de familjer som inte har råd att ta sina barn till skolan därför att de inte har några pengar till skjuts.

Vad har samhället för syn på dessa barn?

De flesta i samhället hjälper oss. De är glada över dessa barn och de försöker hjälpa oss med de små medel som de har. De uppskattar det arbete vi gör här. Nuförtiden vet de flesta att ett handikapp inte är ett straff utan kan drabba vem som helst. Därför är många glada över att det finns hjälp att få.

Är situationen svårare när det handlar om fattiga familjer?

De behöver vårt stöd mer än någon annan. Eftersom vår skola finansieras genom bidrag kan detta vara svårt. Om en elev inte kan ta sig till skolan därför att de bor för långt bort och inte har råd med transport är det svårt för oss att hjälpa. Vi kan inte ge en extra budget för ett specifikt barn utan pengarna som vi har måste gå till det stora, skolan som helhet.

Vad har lärarna för utbildning?

Det finns olika kvalifikationer. En del har grundskolekompetens men inte alla. De är fortutbildade av health department som get dem råd över vad som är viktigt att tänka på.

Hur mycket tjänar en lärare på denna skola?

Mycket lite. Så lite att det inte är något att tala på. Jag kan se att detta är både positivt och negativt. Med att det skulle vara positivt menar jag att de som arbetar här brinner för sin uppgift. De är inte här för pengarna. Om man sedan ska sätta pengarna i jämförelse med det arbete som de utför är det alldeles för lite. Lärare här är inte bara lärare. De är psykologer, socialarbetare och ibland även föräldrar. Det är lärarna som i många fall känner barnen bättre än föräldrarna eftersom de spenderar mer tid med dem.

Tjänar man mycket mer om man arbetar på en vanlig skola?

Ja, mycket. Vi har ett arbete med låg status och det beror nog mycket på att det inte krävs utbildning för att arbeta här. De som arbetar på de andra skolorna har full behörighet.

Hur tror du att situationen ser ut i framtiden?

Det är förhoppningsvis bättre eftersom vi då kommer att stå under regeringen.

Vilka tillhör ni nu?

NGO.

Varför är ni inte under regeringen nu?

Alla skolor med handikappade barn står under NGO. För några år sedan talade man inte ens om detta som skolor. Då sa vi institutioner. Jag tror att det är därför vi tillhör NGO och inte regeringen.

Varför är inte lärare för handikappade barn utbildade?

Det har aldrig ansetts nödvändigt för dessa barn. Dessutom lönar det sig inte att studera vidare till ett yrke som ger så lite betalt.

Skulle du vilja ha en skola där alla barn får gå, med eller utan handikapp?

Absolut, men vi har lång väg dit. Vi måste utbilda våra pedagoger och få samma status som andra lärare. Om vi kunde ha en skola där alla var välkomna tror jag att vi skulle suddat ut den syn som en del människor har kvar. Idag har vi inget samarbete alls med en vanlig skola.

Har ni en läroplan som ni arbetar efter?

Vad?

En läroplan.

Jag är inte säker på vad du menar men vi har en pärm med uppgifter om barnen och lärarna.

Jag menar ett slags upplägg för dessa barn som ni arbetar efter. Mål som ni vill uppnå och så vidare.

Något sådant finns inte. Det är upp till varje lärare hur de vill arbeta. Det vi har är en broschyr till föräldrarna på denna skola. Där kan de läsa om vad de ska tänka på när de tar hand om sina barn.

Får barnen mat i skolan?

De får både frukost och lunch.

Hur lång är en skoldag?

Från åtta till två.

Sedan går eleverna hem?

Ja. Lunchen serverar vi sent eftersom många inte får något att äta när de kommer hem.

Likadant på morgonen. Många är så hungriga att utan frukost skulle de inte orka fram till lunch.

Hur fungerar skolskjutsen?

Föräldrarna betalar för den och det brukar vara någon av föräldrarna som kör.

Har alla råd med det?

Nej. De som färdas längst har det svårast. Det är därför vi förlorar en del elever. Vi brukar hälsa på dessa familjer för att ta reda på orsaken till att de inte längre kommer till skolan. När

det handlar om ekonomiska problem har vi ingen chans att övertala. Föräldrarna vill oftast ha sina barn i skolan men har inte råd med skolskjutsen.

Betalar föräldrarna för skolan?

Ja, det kostar 15 rand i månaden. Ibland får vi in de pengarna och ibland inte. Då kan det dröja ett par månader och sedan får vi 15 rand. Vi får aldrig igen för de månader som familjen inte betalade.

Vad upplever du som det svåraste i arbete?

Att vi inte bara är lärare. Vi får reda på mycket som man sedan tar med sig hem. Ett stort problem är övergrepp och våldtäkter bland dessa barn. Eftersom en del av dem inte kan uttrycka sig ordentligt verbalt finns det de vuxna som utnyttjar det.

Är det många barn som inte kommer till skolan?

Det är många. Det finns de som vi vet om men sedan finns det fler som aldrig kommer i kontakt med skolan. Vi får aldrig veta att de existerar. Ibland när vi hör talas om ett sådant barn går vi dit för att försöka motivera föräldrarna att ta sitt barn till skolan. Men det är mycket svårt. När de talar om att de inte har råd finns inga mer argument att ge.

Vad händer med ett barn som inte går i skolan?

Det som är det största problemet är att de blir lämnade själva hemma när föräldrarna arbetar. Där är risken stor att de utsätts för brott.

Vad anger ni för argument till att dessa barn ska komma till skolan?

Det finns inte många argument egentligen. De flesta vet redan fördelarna men pengarna finns inte.

Tror du att det blir bättre när ni hamnar under regeringen?

Jag vet inte. Vi har egentligen inte hört något om vad det kommer att innebära.

Används det musik i undervisningen?

Ja, det tillhör vår kultur.

I vilket syfte används musiken?

Den gör barnen glada.

Får alla samma undervisning eller är den individanpassad?

Alla får samma undervisning. De som inte klarar nivån får arbeta med något annat.

Har de gymnastik på schemat?

Ja. På morgonen går de ut för att göra övningar. Detta för att mjuka upp kroppen och lära sig hur den fungerar i olika rörelser.

BILAGA 2

Intervju 2

Lärare Evelina som arbetar på special day care centre i Lingelihle.

Hur länge har du arbetat på denna skola?

Jag började som kokerska för tre år sedan. Jag trivs bra med att arbeta här eftersom det ständigt utmanar mig. Alla olika handikapp gör att jag måste vara flexibel. Alla är olika men alla är stjärnor på sitt sätt. En del är födda med sina handikapp men det finns också de som har varit med om en olycka och blivit handikappade på grund av det. Jag har den yngsta gruppen i mitt klassrum. En del av dem är här varje dag men det finns de som inte har råd med transport till och från skolan. Under lektionerna använder vi oss av mycket lek eftersom barnen lär bra av det.

Vad är din svåraste uppgift?

Alla olikheter och att det inte finns resurser att individanpassa lektioner. Barnens beteenden kan vara svåra att bemöta. En del är aggressiva.

Tror du att det hade varit lättare om alla barnen hade haft samma handikapp?

Ja. I det här klassrummet vet de vilka regler som gäller. De vet vad de ska göra och hur de ska uppföra sig. De ska se vårdade ut. I huvudsak rena. Just nu arbetar vi med temat renlighet. De får lära sig hur man ska tvätta sig och hur ofta. Vi går också igenom hur man ska klä sig. Vad som passar sig på vintern eller sommaren.

Får familjerna någon hjälp utanför skolorna?

Nej.

Om skolan fick in mycket pengar, vad skulle du vilja åtgärda först?

Transporten. Den skulle inte kosta något. Jag skulle också vilja ha en möjlighet att lära föräldrarna hur de ska hantera sina barn på bästa sätt för att hjälpa dem. Hur de ska träna så att barnet utvecklas på bästa sätt för det räcker egentligen inte med den träning som de får i skolan.

Är föräldrarna intresserade?

Några men inte alla. Det kan bero på att de inte har några pengar eller att de är fast i ett beroende.

Tror du att situationen kommer att förändras när ni hamnar under regeringen?

Ja, till det bättre. Vi kommer att bli bekräftade på ett annat sätt.

Vill du ha en skola för alla där alla barn går, med eller utan handikapp?

Jag vet inte. En del skolor och lärare vill inte ha något att göra med dessa barn. Jag tycker nog att det är bättre med en separat skola för våra speciella barn. För de är speciella. De behöver den stöttning som vi kan ge dem i klassrummet. Om vi hade haft en skola där alla barn gick skulle dessa barn hamna i skymundan.

Vad har samhället för syn på dessa barn?

Tidigare skrattades det åt dem men nu är det mycket bättre. Ibland har vi möten med människor från samhället där vi talar om hur vi vill bli behandlade eftersom vi också är mänskliga varelser.

Vad anser du om storleken på din grupp?

Jag tycker om att det är många barn i gruppen. Därför att det blir en personlig utmaning.

Hur tror du att framtiden ser ut?

Jag önskar att vi har en större skola med all utrustning som vi behöver som vi kan använda både inomhus och utomhus.

Vad har du för utbildning?

Jag har gått ut gymnasiet och fortbildats av health department.

Vad tjänar du?

Jag tjänar så att jag klarar mig nått och jämnt.. Lönen är låg eftersom vi har låg status. Den borde vara högra eftersom det är ett tungt arbete på många sätt. Men jag tycker om mitt jobb och skulle inte vilja byta. Det svåraste att se är de barn som är fränstötta från sina familjer, men de är som tur är få.

Varför blir de frånstötta?

På grund av drogproblem.

Finns det fosterhem?

Ja.

Hur fungerar det?

Socialarbetare hjälper oss med det men det är svårt att hitta bra hem. Jag vet inte hur organisationerna runt detta fungerar.

Vad händer när eleverna slutar skolan?

De kan fortsätta i en annan skola där de arbetar med handarbeten.

Finns det hjälp för dem som inte klarar sig själva som vuxna?

Ja om de har en bra familj. Då stannar de i hemmet hela livet men familjen får ingen extra hjälp.

Hur ser en skoldag ut för eleverna?

Våra dagar ser alltid likadana ut eftersom barnen behöver rutin. Det som ändras är temat men det ligger alltid på samma plats på schemat.

8.00

* Välkomstmöte

* Frukost

* Tandborstning

* Samling

* Nyheter

* Vädret

* Tema

* Rörelse

* Toalett rutiner

* Musik

* Lek inomhus

* Toalett rutiner

* Lek utomhus

12.50

* Lunch

* Sagostund

* Bad/hygien

* Hemfärd

Är undervisningen individanpassad?

Jag brukar undervisa i små grupper som ligger på ungefär samma nivå. De övriga barnen arbetar då med något annat. Några av dem klarar sig väldigt bra och andra har stora svårigheter.